

Suudi Arabistan 2012

Resmi Adı	Suudi Arabistan Krallığı
Başkent	Riyad
Yüzölçümü	1.960.582 km ²
Nüfus	28.686.663
GSYH	727,3 milyar dolar
Hükümet Biçimi	Monarşi
Devlet Başkanı	Kral Abdullah Bin Abdül-aziz El-Suud
Dışişleri Bakanı	Suud El-Faysal
Türkiye Büyükelçisi	Abdülhadi el-Şafi
Askeri Harcamalar	56,7 milyar dolar
Asker Sayısı	233.500

Etnik Yapı

Arap	% 90
Diğer	% 10

Dini Yapı

Selefi Sünni	% 78
Diğer Sünni	% 12
Şii	% 10

Petrol Üretimi	11, 530 milyon varil/gün
Petrol Tüketimi	2.935 milyon varil/gün
İhracat	395 milyar dolar
İthalat	136,8 milyar dola

Suudi Arabistan 2012

Muhittin Ataman

[Prof. Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü]

İsmail Akdoğan

[Arş. Gör., Sakarya Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Merkezi]

Özet

2011 yılında hemen hemen tüm Arap coğrafyasını etkisi altına alan Arap Baharının meydana getirdiği değişim dalgası, 2012 yılında da bölgenin uluslararası ilişkilerinin temel gündem maddesi olmaya devam etmiştir. Ortadoğu'nun önemli bir aktörü olarak Suudi Arabistan, genel olarak Arap ayaklanmalarına yönelik mesafeli duruşunu sürdürmekle birlikte, Suriye krizinde farklı bir pozisyon almış ve bu ülkedeki iç savaşa ilişkin izlediği politikalarla oyunun temel aktörlerinden biri haline gelmiştir. Diğer taraftan Riyad yönetimi, Arap Baharının yol açtığı içeride rejimin güvenlik ve istikrarının sarsılması ve bölgede ülkenin etkinliğinin zayıflaması gibi meydan okumalar karşısında daha aktif bir dış politika çizgisi izlemiştir. Özellikle, Arap Baharıyla birlikte Ortadoğu'da İran'ı dengeleyebilecek güçlü bir Arap müttefikten mahrum kalan Suudi Arabistan, Körfez İşbirliği Konseyi'ni "Körfez Birliği" şeklinde dönüştürme ve örgütün üye sayısını artırma girişimlerinde bulunmuştur. Aynı zamanda, bölgede İran'ı dengeleme politikası takip eden Suudi Arabistan, Türkiye ile sahip olduğu askeri, ekonomik ve siyasi alanlardaki stratejik işbirliğinin yoğunluğunu artırmıştır.

Anahtar Kelimeler: Arap Baharı | Suudi Arabistan | İran | Türkiye Mısır ve KİK

Saudi Arabia 2012

Abstract

The wave of change of the Arab Spring, penetrating almost the entire Arab geography in 2011, has continued to be the main agenda of international relations of the region in 2012 as well. While Saudi Arabia, as a crucial regional actor, generally has maintained its opposite stance against the Arab Uprisings, it has had different position on the Syrian crisis and become the principle player due to its policy towards civil war in this country. On the other hand, the Saudi government has pursued a more active foreign policy orientation due to vulnerability of its regime's security and stability at home and its weakening influence in the region that the Arab Spring brought about. Particularly, deprived of a powerful Arab ally owing to Arab Spring, Saudi Arabia has attempted to turn the Gulf Cooperation Council into the "Gulf Union" and to increase the members of the organization. At the same time, pursuing containment policy against Iran, Saudi Arabia has intensified its strategic cooperation with Turkey in military, economic and political areas.

Keywords: Arab Spring | Saudi Arabia | Iran | Turkey | Egypt and GCC

Giriş

Coğrafi genişliği, ekonomik büyüklüğü, askeri kapasitesi, nüfus miktarı ve tarihi-kültürel derinliği bağlamında değerlendirildiğinde Suudi Arabistan, Basra Körfezi'nin ve Ortadoğu'nun güç dengeleri üzerinde kilit rol oynama kapasitesine sahip önemli bir aktördür. Bu önemli konum, Suudi Arabistan'ı uluslararası politikada etkili bir aktör haline getirmekte ve Ortadoğu siyasetini şekillendiren temel oyuncular arasına sokmaktadır. Bölgesel ve küresel jeopolitik gelişmeler Suudi yönetimini, tek bir eksen içerisinde kalarak dış politika yürütmek yerine, mevcut eksenle bağları koparmadan farklı eksenlerle de işbirliğinde bulunarak dış politikada çeşitliliğe gidilmesi yönünde yeni bir uluslararası politika anlayışı içerisine sokmuştur.

2010 yılının sonlarına doğru Tunus'ta başlayan ve 2011 yılında hemen hemen tüm Arap ülkelerini etkisi altına alan Arap ayaklanmaları sürecinin beraberinde getirdiği bölgesel kargaşa ortamında, Kral Abdullah'ın aktif dış politika anlayışı Suudi rejiminin güvenlik ve istikrarı açısından daha fazla önem arz etmeye başlamıştır. Arap dünyasındaki değişim dalgası, Suudi Arabistan'ın geleneksel statükocu bölgesel siyaset anlayışını tehlikeye düşürmüş ve Suudi rejiminin güvenlik ve istikrarını bozacak gelişmelere yol açmıştır. Bölgesel düzeyde Suudi yönetimi ile yakın işbirliğinde bulunan Zeynel Abidin bin Ali ve Hüsnü Mübarek gibi Batı yanlısı ve statükocu liderlerin kitlesel halk gösterileri sonucunda kısa sürede yönetimden düşmeleri, Riyad yönetimini büyük bir endişe içerisine sokmuş ve ciddi tedbirler almaya itmiştir.

Suudi Yönetimi böyle bir bölgesel konjonktür altında, 2011 yılında iki farklı meydan okumayla karşı karşıya kalmıştır. Birincisi, meşruiyetini halktan almayan otoriter rejimlerin yıkılması Suudi monarşisini de yakın bir tehlike içerisine sokmuş; rejimin güvenlik ve istikrarını sarsmıştır. Krallıktaki farklı ideolojik, etnik, toplumsal gruplardan oluşan muhalefet kesimleri ülke siyasetini etkilemeye başlamıştır. İkincisi, bölgesel dengeler bağlamında Suudi Arabistan ile yakın işbirliği içerisinde bulunan Bin Ali, Mübarek ve Abdullah Salih gibi rejimlerin yıkılması Riyad'ın bölgesel etkinliğini zayıf-

latmıştır.¹ Suudi Yönetimi 2012 yılında Arap isyanlarının yol açtığı bölgesel gelişmelere tepki niteliğinde siyasetler geliştirmeye çalışmıştır. Statükonun sarsılmaya başlamasıyla birlikte Suudi rejimi devam sorunu yaşamaya başlamıştır.

Bu bağlamda, içeride Suudi rejiminin yıkılma ihtimali ve dışarıda ise Suudi Arabistan'ın bölgesel nüfuzunun azalma durumu, 2012 yılında da Suudi yönetiminin iç ve dış siyasetinin temel gündem maddesi olmaya devam etmiştir. İç siyasi gelişmeler açısından, Arap devrimlerinden esinlenen Suudi Arabistan'ın doğu bölgesindeki Şii grupların aralıklarla rejim karşıtı gösteriler düzenlemeleri, kadınların daha fazla siyasal ve toplumsal reform talebinde bulunmaları ve iki Veliht Prens'in kısa aralıklarla ölmesiyle ortaya çıkan yönetim sorunu ülkenin gündemini işgal etmiştir. Dış politika açısından ise Suriye'de iç savaşın yoğunluğunu artırarak devam etmesi, Mısır'da yönetim değişikliğinin getirdiği siyasal istikrarsızlık ve daha sonra Müslüman Kardeşler'in cumhurbaşkanlığı seçimlerini kazanması, Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) içerisinde daha fazla bütünleşme çabaları ve son olarak Arap Baharı sürecinde İran ile daha da derinleşen çok boyutlu rekabet Suudi yönetiminin ciddiyletme zorunda kaldığı başlıca konular olarak dikkat çekmiştir.

İç Politika Gelişmeleri

Suudi Arabistan iç siyasetindeki kırılganlık Arap isyanları dalgasıyla birlikte daha da artmıştır. Siyasi parti ve/veya hareketlerin kurulmasının yasak olduğu Krallıkta, halkın taleplerine cevap verme konusunda sıkıntılar yaşanmaktadır. Suudi yönetimi halkın taleplerini geleneksel olarak finansman/fon sağlayarak karşılamaya ve/veya ertelemeye çalışmış ve bunda bir hayli başarılı da olmuştur. Ancak ekonomik araçların kullanılması rejimin istikrarının muhafaza edilmesi noktasında giderek etkisiz kalmaya başlamıştır. Çünkü, özellikle Ortadoğu'da meydana gelen son gelişmelerin de etkisiyle toplumsal kesimleri kontrol altında tutmak giderek güçleşmektedir. Örneğin, Suudi Arabistan'daki gençlerin yönetimin kontrol edemediği sosyal medyayı giderek daha çok kullanmaya başlamasıyla alternatif bir medya platformu ortaya çıkmıştır. 2012 yılında sosyal medyada %3'ten fazla bir büyüme yaşanmış; Suudi vatandaşları daha fazla tartışma, bilgi ve belgeye ulaşabilir hale gelmişlerdir. Örneğin, ülkede 3 milyondan fazla Twitter kullanıcısının olduğu ve bunlar tarafından aylık yaklaşık 50 milyon Tweet atıldığı tahmin edilmektedir.² Bugün itibariyle ülkenin önemli iç sorunlarının başında yüksek orandaki işsizlik, yönetim kademelerindeki bozulma, mahkemeye çıkarılmadan yapılan tutuklamalar, kadınlara getirilen kısıtlamalar ve Şii kesimlere yönelik ayrımcılıklar gelmektedir.

Arap isyanlarının Suudi Arabistan'da yol açtığı endişenin hakim olduğu iç siyasetteki gelişmeler başlıca üç temel konu bağlamında ele alınabilir. Bunlardan birincisi, Suudi yönetiminin Arabistan Yarımadasının doğusunda ya-

şayan Şii'lere yönelik baskıcı politikalara devam etmesidir. Arap isyanlarının etkisi ve İran'ın teşvikiyle Suudi Arabistan'da yaşayan Şii'lerin, içinde buldukları olumsuzlukların daha çok farkına varmaları, Şii bölgesine yönelik siyasetin önemini daha da artırmıştır. Muhtemel bir isyandan korkan Suudi Yönetimi Şii bölgesine ilave tedbirler almaya başlamıştır. Örneğin 2012'nin başında, Suudi Arabistan İçişleri Bakanlığı, Doğu Vilayeti'ndeki rejim karşıtı gösterileri örgütlemekle sorumlu Şii'lerden oluşan 23 kişilik bir arananlar listesi açıklamıştır.³ 2012 yılı içerisinde söz konusu arananlar arasında 4 kişi Suudi güvenlik güçleri tarafından yakalanmıştır.⁴ Ocak 2012'de Şii'lerin yoğun yaşadığı Doğu Vilayeti'nde, Suudi güçlerin Bahreyn'den çekilmesi ve siyasi tutukluların serbest bırakılmasını sağlamak amacıyla gösteriler yapılmıştır. Özellikle Şii lider Şeyh Nimr el-Nimr'in önce saldırıya uğraması sonra da polis tarafından tutuklanması⁵ ve başlattığı açlık grevi sonrasında Katif şehri başta olmak üzere bölgedeki olaylar da artmıştır. Eş zamanlı olarak protesto gösterileri Riyad, Mekke ve Taif gibi diğer şehirlere de yayılmıştır. Bu gösteriler sırasında yüzlerce kişi tutuklanmış, onlarca kişi ise polisin açtığı ateş sonucu hayatını kaybetmiştir.⁶

İkincisi, Suudi yönetiminin iç siyasetteki en önemli toplumsal muhalefet hareketlerinden biri olan kadınların hak talebinde bulunmaya devam etmeleridir. Başta otomobil kullanma yasağının kaldırılması olmak üzere kadınların kendilerine yönelik rejimden reform talep etmeleri sorunu 2012 yılının da gündemini oluşturmaya devam etmiştir. Mesela, 600 aşkın Suudi kadın Kral Abdullah'a yasağın kaldırılması ve kadınlar için sürücü kurslarının açılması yönünde dilekçe yazmışlar.⁷ 2012 Londra Olimpiyatları'na ilk defa Suudi Arabistan'dan bayan sporcular katılmıştır. Kadınların özgürlük talepleri artarak devam etmektedir. 2012 yılında bu bağlamda bazı gelişmeler yaşanmıştır.

2012 yılında kadın hareketlerinin kurulmasının yasak olduğu Suudi Arabistan'da kadınlar tarafından gerçekleştirilen ve medyada kendine geniş yer bulan "*Women2Drive*" kampanyası ülkede kadın hakları konusunda toplumdaki gelen değişim baskısının önemli bir göstergesi olarak dikkat çekmiştir. Kampanyanın başlatıcısı olan Menal el-Şerif kampanyanın ses getirmesi sonrasında işini kaybetmiş ve çeşitli siyasal ve toplumsal baskılarla karşı karşıya kalmıştır. Sivil itaatsizliğin önemli bir örneği olan bu kampanyanın, başarıya ulaştığı söylenebilir.⁸ 2012 yılındaki bir başka sivil itaatsizlik örneği de bir Suudi kadının dini polislerin, kıyafeti konusundaki uyarılarına karşı çıkması ve tartışmasının başında yer alması olmuştur. Yeni teknolojinin kullanılması sonucu medyada gösterilen bu olay üzerine Kral Abdullah da Temmuz 2012 tarihinde bazı tedbirler almış; gönüllülerin dini polis olmasını yasaklamış ve dini polisler biriminin başına daha ılımlı birini atamak zorunda kalmıştır.⁹

Diğer bir iç politika gelişmesi ise, Kasım 2011'de vefat eden Velihaht Sultan bin Abdülaziz'in yerine gelen Velihaht Naif bin Abdülaziz'in de kısa bir süre sonra Haziran 2012'de vefat etmesiyle Suudi Arabistan'da veliahtlık sorununu gündeme getirmiş ve Kraliyet ailesi içinde bir iktidar mücadelesine

sine zemin hazırlamıştır. Şu andaki Veliht Prens 12 Haziran 2012 tarihinde atanan 76 yaşındaki Selman bin Abdülaziz'dir. Veliht Prens Selman aynı zamanda Savunma Bakanlığı da yapmaktadır. Birinci nesil prenslerin vefat etmeleri ve/veya oldukça yaşlanmaları ve hasta olmaları üzerine yönetimde çatlaklar oluşmaya başlamıştır.

Dış Politika Gelişmeleri

2012 yılında Suudi Arabistan dış politikası daha çok Arap isyanlarının başlattığı istikrarsızlık ortamından sorunsuz ve hasarsız bir şekilde çıkma mücadelesini ile geçmiştir. Özellikle Suriye krizinde Suudi Arabistan, diğer Körfez ülkeleri ile birlikte bölgesel etkinlik peşinde koşmuş ancak aynı zamanda bölgesel istikrarın devamı için gerekli mücadeleden de geri kalmamıştır. Bu çalışmada, Suudi Arabistan'ın dış politikasındaki 2012 yılı gelişmeleri daha çok İran, Türkiye ve Mısır ekseninde değerlendirilmiştir. Bunların dışında Suudi Arabistan'ın muhtemel nüfus alanı olarak görülen KİK ile olan ilişkileri de incelenmiştir.

Suudi Arabistan-KİK İlişkileri

Gerek coğrafi genişliği ve nüfus miktarı, gerekse askeri kapasitesi ve ekonomik büyüklüğü açısından bakıldığında Suudi Arabistan, KİK içerisinde kararların alınması ve uygulanması aşamasında merkezi bir konuma sahiptir. Arap Baharıyla birlikte KİK'in kolektif dış politikasında büyük bir değişim meydana gelmiştir. Suudi Arabistan, kendi dış politika hedef ve öncelikleri etrafında KİK'i yeniden şekillendirmeye başlamış ve örgüt içerisindeki liderlik konumunu güçlendirmiştir.¹⁰ Bu çerçevede 2012 yılında Arap Baharının bölgesel dengeler üzerindeki olumsuz etkilerini ve Suudi rejiminin meşruiyet zemininin zedelenmesine yönelik hayati tehlikelerin üstesinden gelebilmek amacıyla Riyad yönetimi, KİK'in askeri ve güvenlik alanındaki işbirliğinin artırılması çabası içerisine girmiştir. Bölgesel düzeyde güç dengelerinin ve ittifak sistemlerinin radikal bir şekilde değişme ve ulusal düzeyde meşruiyetini halktan almayan rejimlerin yıkılma ihtimali, Suudi Arabistan'ı bu tehlikeler karşısında KİK ülkeleri ile siyasi, ekonomik, askeri ve güvenlik alanlarında entegrasyonu artırma stratejik hamlesine yöneltmiştir.

Hatırlanacağı üzere, Arap isyanlarının Suudi Arabistan üzerindeki etkilerinin açık bir şekilde hissedildiği 2011 yılında Suudi Krallığı, Ortadoğu'daki diğer iki Arap monarşisi Ürdün ve Fas'ı KİK üyeliğine davet etmiş ve örgütün demografik ve coğrafik alanını genişleterek meydana gelen tehlikelerin üstesinden gelmeye çalışmıştır. Ne var ki, diğer KİK ülkelerinden bazılarının buna soğuk bakması ve şartların oluşmaması nedeniyle Suudi Arabistan politikasını değiştirmek zorunda kalmıştır. Bunun yanında, 2011'in sonlarına doğru yapılan KİK zirvesinde Suudi Arabistan'ın beklenmedik bir şekilde ortaya attığı Körfez Birliği projesi Suudi Arabistan-KİK ilişkilerinin 2012 döneminin temel gündem maddesi olmuştur. 19-20 Aralık 2011 KİK Yüksek

Konseyi Riyad Zirvesi, Suudi Arabistan'ın kendisi dışındaki Körfez ülkeleri ile ilişkilerinde yeni bir dönemi başlatmıştır. KİK'in en yüksek karar organı olan Yüksek Konsey'de Kral Abdullah'ın böyle bir teklifte bulunması, Suudi Arabistan'ın ortaya çıkan tehlikeler karşısında ne denli ciddi bir şekilde önlemler almaya çalıştığının göstergesiydi. Diğer taraftan, Arap isyanları sürecinin başlamasından sonra 2011 Riyad zirvesi ilk olmuş ve doğal olarak diğer zirvelerle mukayese edildiğinde ayrı bir önemi olmuştur. Anılan zirvenin açılış konuşmasını yapan Kral Abdullah, KİK ülkelerinin güvenlik ve istikrarını bozan ve mevcut rejimlerin varlığını tehlikeye düşüren iç ve dış tehditlerin altını çizerek, birlik üyelerine beklenmedik bir şekilde bütünleşme çağrısı yapmıştır. Kral Abdullah, "işbirliği aşamasından tek bir kimlik altında birlik aşamasına" geçilmesi yönünde kapsamlı bir bütünleşme teklifinde bulunmuştur.¹¹ Suudi Arabistan tarafından ortaya atılan bu öneri 2012 yılında gerçekleştirilen tüm KİK toplantılarında gündeme gelmiş ve tartışılmıştır.

Suudi Arabistan'ı KİK'i Avrupa Birliği benzeri siyasal, ekonomik ve askeri bir birlik şekline dönüştürme konusunda motive eden dinamiklere baktığımızda, Arap ayaklanmalarının rejimlerin varlığını tehlikeye düşürmesi ve İran'ın artan bölgesel gücü ön plana çıkmaktadır. 2003'te ABD işgali sonrasında Irak'ta Baas rejiminin yıkılmasıyla Şii bir hükümetin iktidara gelmesi ve nükleer teknoloji alanında elde ettiği başarılarıyla İran'ın Ortadoğu'daki ağırlığının artması gibi gelişmeler bölgenin diğer önemli gücü Suudi Arabistan'ı endişeye sevk etmiştir. Buna ek olarak, Arap isyanları süreciyle birlikte İran'a düşmanlık besleyen, ancak Suudi Arabistan ve Batı müttefiki rejimlerin düşmesi ve İran'ın Bahreyn'de rejime karşı ayaklanmaları desteklemesi, Riyad'ın Tahran'a ilişkin kaygılarını artırmıştır. Kral Abdullah'ın KİK bünyesinde daha fazla bütünleşme düşüncesi böyle bir konjonktür içerisinde değerlendirildiğinde bir anlam kazanmaktadır. Arap isyanlarının domino etkisi oluşturarak Suudi Arabistan ve Bahreyn'deki Şii grupları rejimlere karşı harekete geçirmesi, Körfez'deki Şii ayaklanmaları üzerinde İran'ın etkisinin olduğunun düşünülmesi ve ABD'nin Ortadoğu'daki en sadık müttefiklerinden biri olan Mübarek'in yönetimden düşmesine Washington'un engel ol(a) maması Suudi Arabistan'ı ABD'ye bağımlı kalmadan Körfez'de askeri ve güvenlik işbirliğini artırarak ortaya çıkan tehditleri örgütsel düzeyde karşılama stratejisine itmiştir.

Kral Abdullah'ın ortaya attığı Körfez Birliği önerisi, diğer 5 Körfez ülkesi tarafından kısmen olumlu karşılanmış ve tartışılmaya başlanmıştır. Böylece, her üye devletin 3 temsilci atamasıyla 18 üyeli Geçici Konsey kurulması kararı alınmış ve derhal hazırlık çalışmalarına başlanmıştır. Geçici Konsey 1 Şubat 2012'ye kadar kurulma aşamasını tamamlayarak, KİK Genel Sekreterlik binasında çalışmalarına başlamıştır. KİK zirvesinde, oluşturulan Geçici Konsey'in Körfez Birliği'ne ilişkin ön fizibilite çalışmalarını rapor haline getirerek, KİK üye devletlerinin Dışişleri Bakanlarından oluşan Bakanlar Konseyi'nin Mart 2012 toplantısına sunması kararlaştırılmıştır. Aynı zamanda, Mayıs 2012'de gerçekleştirilecek olan 14. Yüksek Konsey İstişare Ko-

misyonu toplantısına Geçici Konsey'in bir değerlendirme ve tavsiye raporu sunması kararlaştırılmıştır.¹²

Altı Körfez ülkesinde tartışmaya açılan Körfez Birliği önerisi, Körfez ülkelerinin bir araya geldiği birçok resmi ve/ya gayri resmi uluslararası platformda gündeme gelmiştir. Bunlardan biri de 28-29 Nisan 2012 tarihinde Riyad'da yapılan Körfez Gençlik Konferansı'dır. Bu konferans, Körfez ülkelerinden bay ve bayan gençleri bir araya getirerek onların ideal ve düşüncelerini ifade ettikleri, geleceğe yönelik öngörülerini dile getirdikleri bir uluslararası organizasyondur. Konferansta bir konuşma yapan Suudi Arabistan Dışişleri Bakanı Suud el-Faysal, artarak devam eden ve kaygı verici bölgesel ve küresel tehditlerin üstesinden gelebilmek için KİK'in tam bir entegrasyona ihtiyacı olduğunu ifade etmiş ve kendilerinin temel endişelerinin mevcut ve muhtemel tehditleri nasıl ortadan kaldıracakları ve siyasi, sosyal ve ekonomik gelişmelerin Körfez ülkeleri üzerinde bıraktığı olumsuz etkilerinin nasıl engelleneceği olduğunu dile getirmiştir.¹³ Bunlara ek olarak, nükleer program konusunda Batı ile İran arasındaki çatışma ve İran'ın Körfez ülkeleri üzerindeki provokasyonlarının devam etmesi, Arap Baharının yol açtığı radikal siyasal değişiklikler ve Filistin halkının maruz bırakıldığı zorluklar gibi bölgesel güvenlik ve istikrarı bozan gelişmeler, KİK ülkelerinin ciddi önlemler almasını gerekli kılmıştır.¹⁴ Kral Abdullah konferansa gönderdiği mesajda; KİK ülkelerinin kendi menfaat, toprak bütünlüğü, güvenlik, istikrar, sosyal barış ve refahlarını korumaya ihtiyaçları olduğuna vurgu yapmıştır. Konferansta bir konuşma yapan KİK Genel Sekreteri Abdüllatif el-Zeyani, Kral Abdullah ve Dışişleri Bakanı el-Faysal ile aynı paralelde değerlendirmelerde bulunmuş ve KİK ülkelerinin yabancı müdahalesi, terörizm ve organize suçlar dahil iç ve dış tehditlerden korunması ve savunulmasının, ittifakın temel stratejik hedefi olduğunun altını çizmiştir.¹⁵

Kral Abdullah'ın Körfez Birliği önerisi üzerine yaptığı çalışmalarını tamamlayan Geçici Konsey, 4 Mart 2012 tarihinde gerçekleştirilen KİK Bakanlar Konseyi toplantısına ilk değerlendirme ve tavsiye raporunu sunmuştur.¹⁶ Riyad'da toplanan KİK Dışişleri Bakanları, sunulan ön değerlendirme raporunu da dikkate alarak Körfez Birliği'ni tartışmışlar ve örgütün işbirliği aşamasından birlik aşamasına geçişinin KİK'in hedefleri ve Konsey'in kapasitesinin iyileştirilmesi kapsamında içerisinde olması gerektiğini vurgulamışlardır. Aynı zamanda Geçici Konsey'in KİK ülkeleri devlet başkanlarına daha detaylı bir rapor hazırlaması hususunda çalışmalarına devam etmesi sonucuna varılmıştır.¹⁷ Dönem itibarıyla Suudi yönetiminin Körfez Birliği hususunda öncelikli olarak yapması gereken, diğer Körfez ülkelerinin kendileri üzerinde muhtemel bir Suudi Arabistan hegemonyası oluşmasına yönelik endişe ve korkuları gidermekti. Bu minvalde, Bakanlar Konseyi toplantısında bir konuşma yapan Suudi Dışişleri Bakanı Suud el-Faysal, KİK'in Körfez Birliği'ne dönüştürülmesi durumunda herhangi bir üye devletin egemenliğinin bundan etkilenmeyeceği ve oluşturulan birliğin üye devletlerin içişlerine müdahale amacıyla kullanılmayacağını altını çizmiştir.¹⁸ Suudi Arabistan'ın Körfez

Birliği planıyla, diğer küçük Körfez ülkeleri üzerinde nüfuzunu artıracığına ilişkin tereddütleri gidermeye ilişkin olarak el-Faysal, birlik olmaya dönük teklifin, örgütün 32 yıllık işbirliği performansının artırılması inancına ve kuruluş şartının 4. maddesine dayandığını ifade etmiştir.¹⁹

Diğer taraftan, son yıllarda değişen bölgesel şartlar ve teşekkül eden güvenlik tehditleri karşısında KİK'in askeri, güvenlik, ekonomik ve siyasal alanlarda daha sıkı bir örgütlenmeye doğru ilerlemesi durumu, Suudi Arabistan dışındaki KİK üyeleri tarafından ciddi bir şekilde üzerinde düşünülmeye başlanmıştır. Söz konusu plan Bahreyn'de, gerek Sünni halk nezdinde, gerekse devlet yöneticileri nezdinde, büyük oranda olumlu karşılanmış ve Körfez Birliği'ne katılacaklarının sinyallerini vermişlerdir. Ancak Kuveyt, Katar, BAE ve Umman KİK'in tek bir kimlik altında farklı bir birliğe dönüşmesine pek sıcak bakmamışlardır. Bunun üzerine Suudi Arabistan ve Bahreyn'in birleşme yönünde adım atarak Körfez Birliği'nin çekirdek grubunu oluşturacakları konuşulmaya başlanmıştır. Bu iki ülkeyi Körfez Birliği konusunda istekli hale getiren birçok faktör bulunmaktadır. Her şeyden önce, Bahreyn'de yönetimde bulunan aile, Sünni azınlık olmasına rağmen 1971'de bağımsızlığını almasından beri ülkeyi yönetmekte ve Şii çoğunluğu ekonomik, siyasal ve toplumsal olarak sistem dışına itmektedir. Dolayısıyla Sünni azınlığın Bahreyn'de iktidarını devam ettirmesinin ancak Suudi Arabistan gibi Sünni ve güçlü bir devlete dayanarak sağlanabileceği devlet yöneticileri tarafından düşünülmektedir. İkinci olarak Arap isyanları, otoriter ve meşruiyetini halktan almayan rejimleri tartışmaya açmış ve bu konuda Bahreyn monarşisi istisna teşkil etmemiştir. 2011 yılının hemen ilk aylarında, Bahreyn'de çoğunlukta bulunan Şii gruplar rejime karşı ayaklanmışlar ve monarşinin güvenlik ve istikrarını tehlikeye düşürmüşlerdir. Rejim karşıtı kitlesel gösterileri bastıramayan Manama yönetimi, Suudi Arabistan'dan yardım talep etmiş ve Suudi güvenlik güçleri Yarımada Kalkanı adı altında Bahreyn'e gösterileri bastırmak üzere konuşlanmıştır.²⁰ Diğer ülkelerle mukayese edildiğinde, Bahreyn'i Körfez Birliği konusunda daha fazla istekli hale getiren diğer bir unsur ise İran'ın kendi toprak bütünlüğünü ve siyasal bağımsızlığını sürekli olarak tehdit ettiğini düşünmesidir.

Öte yandan Suudi Arabistan, Bahreyn'deki Sünni monarşinin yıkılmasını kendi rejimine karşı da hayati bir tehlike olarak görmekte ve İran ile girdiği çok boyutlu rekabet içerisinde, Irak'taki Baas rejiminin yıkılmasından sonra Bahreyn'deki Sünni rejimi tampon bölge olarak görmeye başlamıştır. Nitekim Suudi Arabistan'ın doğusunda çoğunluğu oluşturan Şiiler Bahreyn sınırına yakın bir bölgede bulunmaktadır ve Bahreyn'de Şiilerin yönetime geçmesi bunların ayrılıkçı ve rejim karşıtı politikalar içerisine girmesi kuvvetle muhtemel görünmektedir. Bu nedenle Suudi Krallığı, Arap Baharının beraberinde getirdiği olumsuz etkilerinin önüne geçme ve İran tehdidi ile daha güçlü bir şekilde mücadele etme hususlarında Bahreyn'deki Sünni el-Halife monarşisine ayrı bir önem atfetmektedir. Riyad yönetimi, Bahreyn'de ve Doğu Arabistan bölgesindeki Şii Arapların siyasal ve ekonomik reform talepleri üzerinde

İran'ın eli olduğunu düşünmekte ve sürekli olarak İran'ı KİK ülkelerinin içişlerine karışmakla suçlamaktadır.

Suudi Arabistan ve Bahreyn'in Kral Abdullah'ın kısmen çerçevesini çizdiği Körfez Birliği içerisinde konfederasyon şeklinde birleşme girişiminde bulunmaları, Tahran yönetiminin şiddetli tepkisine neden olmuştur. Tahran derhal Körfez Birliği planını eleştirmiş ve Riyad'ı, Bahreyn'i yutmaya çabalamakla suçlamıştır.²¹ Bunların dışında, Suudi Arabistan-Bahreyn birleşmesinin bölgede tartışıldığı sırada, Bahreyn'deki Şii gruplar da söz konusu birleşmeye karşı olduklarını ifade etmişlerdir. Bahreyn'de Şii muhalefet partisi olan el-Vifak'ın lideri Şeyh Ali Salman, Suudi-Bahreyn birleşmesini ağır bir şekilde kınamış ve anılan projenin gerçekleşmesinin Bahreyn'de referandum yapılmasına bağlı olduğu konusunda Manama yönetimini uyarmıştır.²²

Suudi Arabistan ve Bahreyn tarafından yapılan birleşmeye ilişkin açıklamalar Mayıs ayında yapılacak olan KİK zirvesinde en azından Riyad ve Manama'nın Körfez Birliği'nin ilk adımını atacakları konuşulmaya başlanmıştır.²³ Öyle ki, Bahreyn Kralı Hamad bin İsa el-Halife, Suudi Arabistan ve Bahreyn'in "hiç ayrılmayacak tek bir ülke olduğunu" ifade etmiştir.²⁴ Bu düşünceler içerisinde 14 Mayıs'ta KİK İstişare Kurulu Zirvesi münasebetiyle Riyad'da bir araya gelen liderler, Körfez Birliği ile ilgili olarak Geçici Komisyon'un raporlarını ve tavsiyelerini dinlemişler ve üzerinde daha fazla tartışmak üzere birlik oluşturma ilanını ertelemişlerdir.²⁵ Zirvede diğer devletlerin endişeleri dikkate alınarak Körfez Birliği'nin kurulması ve ilan edilmesine ilişkin olarak ilerleyen aylarda Suudi Arabistan'ın ev sahipliğinde olağanüstü bir liderler zirvesi yapılması kararı alınmıştır.²⁶ Suudi Arabistan Dışişleri Bakanı Suud el-Faysal, zirve sonunda yaptığı açıklamada KİK devletlerinin muhtemel birlik üzerinde düşünmek için daha fazla zamana ihtiyacı olduğunu ifade etmiştir.²⁷ Konuşmasına devam eden el-Faysal, birlik yönünde ilerlemenin yalnızca Suudi Arabistan ve Bahreyn ile değil, tüm KİK ülkeleriyle birlikte olması gerektiğine değinmiştir.²⁸ 8 Aralık'ta yapılan uluslararası güvenlik konferansı olan Manama Diyalogu'nda konuşma yapan Bahreyn Dışişleri Bakanı, 24-25 Aralık'ta gerçekleştirilecek olan KİK Yüksek Konseyi Zirvesi'nde Körfez Birliği'nin kurulduğunun ilan edilmeyeceğini söylemiştir. Söz konusu birliğin kurulmasının ancak Suudi Arabistan'ın himayesinde özel bir KİK liderler zirvesi ile gerçekleşeceğini ifade etmiştir.²⁹ Dolayısıyla beklentilerin aksine Aralıkta yapılan KİK Yüksek Konsey Zirvesi'ne altı üye devletten sadece Kuveyt yüksek düzeyli bir şekilde katılım göstermiş, diğer devletlerin devlet başkanları zirveye katılmamıştır. Bahreyn'de gerçekleştirilen zirvede Körfez Birliği'nden ziyade üye ülkeler arasında ekonomik entegrasyonun güçlendirilmesi ve Suriye krizi tartışılmıştır.³⁰

Bir tarafta bu gelişmeler yaşanırken, diğer tarafta Suudi Arabistan, Suriye'de destek verdiği muhalif güçlerin mukavemet gücünü artırmaya matuf siyasal, askeri, ekonomik ve diplomatik faaliyetlerine hız vermiştir. Suudi Arabistan'ın nüfuzu altında bulunan KİK tarafından, Kasım ayında yapılan Dışişleri Bakanları toplantısında "Suriye Devrimci ve Muhalif Güçleri Ulusal

Koalisyonu” (Suriye Muhalefeti) Suriye halkının meşru temsilcisi olarak tanınmıştır.³¹ Böylece KİK’in de katkılarıyla Suriye muhalefetine Esad rejimi ve İran karşısında diplomatik anlamda elinin daha da güçlendiği yeni bir dönem başlamıştır.

Suudi Arabistan-İran İlişkileri

Bugün itibarıyla coğrafi genişlikleri, nüfus miktarları, askeri kapasiteleri ve yeraltı zenginlikleri ve bunlara ek olarak tarihi-kültürel derinlikleri açısından bakıldığında Suudi Arabistan ve İran, Basra Körfezi’nde üstünlük mücadelesine giren iki hâkim güç ve daha geniş anlamda Ortadoğu coğrafyasında nüfuz mücadelesi veren iki etkin aktör olarak kabul edilmektedir. İslam Devrimi’nden bu yana çok boyutlu bir rekabet içerisinde bulunan Tahran ve Riyad’ın farklı etnik, mezhepsel ve yönetsel unsurlara sahip olmaları ve ortaya konulan dış politika hedef ve önceliklerinin farklı olması bu ülkeleri karşıt pozisyonlara yerleştirmektedir. Böyle bir karakteristik yapıya sahip olan İran-Suudi ilişkileri, karşılıklı düşmanlık ve yanlış anlamaların etkisiyle gerilimin sürekli olarak tırmandığı bir ilişki durumu profili çizmektedir.

Tahran ve Riyad’ın geleneksel olarak birbirlerine ilişkin olumsuz yaklaşımları ve algılamaları neticesinde tırmanmış olan rekabet ve çatışma ortamında Arap Baharı ortaya çıkmış ve bu iki ülke ilişkileri üzerinde derin yansımaları olmuştur. İndirgemeci bir yaklaşımla değerlendirildiğinde, Arap Baharının meydana getirdiği bölgesel konjonktürün, ilk bakışta Suudi Arabistan açısından ciddi tehditleri, İran açısından ise önemli fırsatları beraberinde getirdiği söylenebilir. Arap Baharının ortaya çıkardığı güçlü devrim dalgası Ortadoğu’daki İran’a düşman veya ondan hazzetmeyen rejimleri değiştirmiş ve Suudi rejimini ise güçlü bir endişeye sevk etmiştir. Dolayısıyla İran, Arap dünyasını etkisi altına alan rejim karşıtı kitlesel gösterileri destekler pozisyon alırken, Suudi Arabistan ise söz konusu hareketleri ulusal anlamda rejimin güvenliği ve bölgesel anlamda Riyad’ın nüfuzunu kırarak hayati tehlike olarak görmüş ve güçlü bir şekilde karşıt pozisyon almıştır. Ancak Suriye krizi her iki ülke için de bir istisna teşkil etmiştir. Sonuç olarak, Arap Baharı esnasında İran ve Suudi Arabistan yönetimleri aldıkları tavır ve konum nedeniyle daha önceki yıllarda olduğu gibi karşılıklı rekabet ve düşmanlıklarını devam ettirmişlerdir.³²

2012 yılında İran-Suudi Arabistan ilişkilerinde yaşanan gelişmelere gelecek olursak şu açıkça söylenebilir ki, bu devletlerin karşılıklı ilişkilerinin genel seyri olan rekabet ve düşmanlık, yoğunluğu artarak devam etmiştir. Bu çerçevede, İran ve Suudi Arabistan’ın birbirlerine yönelik tutum, tavır ve davranışlarını etkileyen birçok önemli gelişmeden bahsedilebilir. Bunlar, KİK’in Körfez Birliği’ne dönüşme sürecine girmesi veya daha dar ölçekte muhtemel bir Suudi Arabistan-Bahreyn birleşmesinin Tahran yönetimini rahatsız etmesi, İran Cumhurbaşkanı Mahmud Ahmedinecad’ın statüsü tartışmalı Abu Musa adasına bir ziyaret gerçekleştirmesi ve Suudi yönetiminin tepkisine neden

olması, Suriye krizinde İran ve Suudi Arabistan'ın farklı grupları desteklemesiyle ortaya çıkan "vekalet savaşı" ve son olarak Suudi Arabistan'ın KİK'i aktif bir şekilde kullanarak ve nükleer programına vurgu yaparak İran tehdidini hep canlı tutması ve bunun doğal sonucu olarak İran'ı bölgede tecrit etmeye çalışması olarak sayılabilir. Anılan gelişmeler Tahran-Riyad ilişkilerinde 2012 yılında gerilimi artıran ve rekabeti yoğunlaştıran faktörler olmuşlardır.

Bu dönem itibarıyla Tahran-Riyad ikili ilişkilerinde gerilimi tırmandıran ilk gelişme, 2011 yılında derinden sarsılan bölgesel dengeleri ciddi düzeyde endişe verici bir gelişme olarak değerlendirmesi, Suudi yönetimini bölgede aktif bir dış politika çizgisi takip ederek İran'ın artan bölgesel gücünü kırmaya büyük gayret göstermeye itmiştir. Bu strateji çerçevesinde Riyad'ın yaptığı ilk hamle, daha önce de değinildiği gibi KİK bünyesinde askeri, güvenlik ve ekonomik bütünleşmeyi derinleştirerek Körfez Birliği kurmaya çalışması ve İran'ın Basra Körfezi'ndeki üstünlüğünü zayıflatmayı düşüncesidir. Kral Abdullah'ın Aralık 2011 KİK zirvesinde ortaya attığı mevcut şartlar altında iç ve dış tehditlerin üstesinden gelinmesi amacıyla KİK'in Körfez Birliği'ne dönüştürülmesi fikri ve bunun 2012 yılı boyunca bütün KİK toplantılarında tartışılması İran yönetimini rahatsız etmiş ve Tahran-Riyad ilişkilerinde olumsuz sonuçları olmuştur. Üstelik 2012 döneminde hemen hemen bütün KİK toplantılarında Suudi Arabistan'ın İran tehdidinde değinerek diğer Körfez ülkeleri üzerinde nüfuz elde etmeye gayret göstermesi, Tahran yönetimini daha fazla kaygılandırmaya başlamıştır. KİK ülkeleri içerisinde Bahreyn ve Suudi Arabistan sürekli bir şekilde İran'ı bölge ülkelerinin içişlerine karışmakla ve güvenlik ve istikrarını bozmaya çalışmakla suçlamışlardır.³³

Bahreyn'de yönetimi elinde tutan Sünni azınlık el-Halife hanedanlığının Körfez Birliği projesine olumlu bakması ve hatta 2012 yılının ilk aylarında Suudi Arabistan ile Bahreyn'in bu hedef doğrultusunda ilk adımı atarak çekirdek grubu oluşturacakları ve daha sonra diğer KİK ülkelerinin dahil olacağı ortaya çıkınca, İranlı liderler Suudi Arabistan'ı ağır bir şekilde eleştirmeye başlamışlardır. 14 Mayıs 2012 KİK Yüksek Konseyi İstişare Komisyonu Zirvesi'nde iki ülkenin birleşme isteği üzerine hem İran yönetimi hem de İran halkı derhal tepkisini göstermiştir. İran Meclisi, KİK liderlerinin Riyad'da Körfez Birliği gündemiyle toplandıkları 14 Mayıs'ta üyelerinden 190'ının imzasını taşıyan bir bildiri yayınlayarak Suudi Arabistan'ı kınamaş ve Bahreyn'in toprak bütünlüğünü desteklediklerini vurgulamışlardır.³⁴ Aynı bildiri de Suudi ve Bahreyn yöneticilerinin söz konusu birlik çabasının yalnızca işgalci güçlere karşı Bahreyn halkının elini güçlendireceği ifade edilmiş ve Bahreyn'i Suudi Arabistan'a verme planının bölgenin güvenlik ve istikrarını bozacağına değinilmiştir.³⁵ Bunun yanında, Bahreyn'in "kolay yutulacak bir lokma" olmadığına değinen İran Meclis Sözcüsü Ali Laricani, eğer Bahreyn'in başka bir ülkeyle birleşmesi söz konusu olursa o ülkenin Suudi Arabistan değil, İran olması gerektiğine vurgu yapmıştır.³⁶ İran'dan gelen sert açıklama ve tehditler karşısında Suudi Dışişleri Bakanı Suud el-Faysal, Tahran yönetiminden Riyad ile Manama arasındaki birleşme hedefinin İran'ı ilgilendir-

dirmediğini ve dolayısıyla iki ülke ilişkilerine müdahale etmemesi uyarısını yapmıştır. Öte yandan, 18 Mayıs'ta Manama'da toplanan gruplar Suudi-Bahreyn birleşmesine karşı gösteriler düzenleyerek "birliğe hayır, Bahreyn satılık değil" sloganları atmışlardır.³⁷

İran ile Suudi Arabistan ilişkilerinde gerginliği artıran bir diğer gelişme ise Cumhurbaşkanı Ahmedinecad'ın Hürmüz Boğazı'nın girişinde bulunan stratejik Abu Musa adasını ziyaret etmesidir. İran Körfezi'nde bulunan Abu Musa adası Büyük Tunb ve Küçük Tunb adalarıyla birlikte İngiltere'nin Körfez'den çekilmesinin hemen ardından 1971'de İran tarafından işgal edilmiştir. Birleşik Arap Emirlikleri'nin de bu adalar üzerinde hak iddiasında bulunması üzerine İran ile BAE arasında imzalanan bir mutabakat zaptı ile söz konusu adalar üzerinde iki ülkeye müşterek egemenlik hakkı tanınmıştır.³⁸ 1992 yılında İran'ın tek taraflı olarak adalar üzerindeki egemenliğini ilan etmesiyle adalar sorunu tekrar iki ülke ilişkilerinde ve genel olarak KİK ülkeleri ile ilişkilerde sorun olmaya devam etmiştir. Son olarak Ahmedinecad'ın 11 Nisan'da Abu Musa adasına bir ziyaret gerçekleştirmesi ise Körfezde üstünlük kurma niyetinde olan Suudi Arabistan'ın sert tepkisiyle karşılaşmıştır. İran'ın bu adımının ardından 16 Nisan'da olağanüstü toplantı gerçekleştiren KİK Dışişleri Bakanları, İran'ı şiddetli bir şekilde kınamış ve söz konusu durumun BAE'nin egemenliğinin açık ihlali anlamına geldiğini iddia etmişlerdir.³⁹ Bu zirve sonucunda KİK ülkeleri, BAE ile tam bir dayanışma içinde olduklarını belirtmiş ve BAE'ne karşı herhangi bir egemenliği ihlal edici saldırı tüm üyelere karşı yapılmış bir saldırı olarak kabul edileceğini ilan etmişlerdir.⁴⁰

Diğer taraftan Suudi Dışişleri Bakanı Suud el-Faysal, 14 Mayıs KİK Yüksek Konseyi İstişare Kurulu toplantısında söz konusu adaların İran tarafından işgal edildiğini ve bu alanda İran ile çatışmasında BAE'ne güçlü desteklerinin olduğunu ifade etmiştir.⁴¹ Suudi yönetimi, Körfez ülkelerinin egemenliğine karşı tehditlere müsamaha göstermeyeceklerini ifade ederek, İran'ı bölgedeki politikalarından ötürü uyarmıştır. Mayıs ayında gerçekleştirilen KİK İçişleri Bakanları toplantısında konuşma yapan Suudi İçişleri Bakanı Prens Naif, İran'ı bu eyleminden dolayı kınamış ve BAE'nin egemenlik ve istikrarının korunması hususunda Suudi Arabistan'ın bu ülkelerin yanında olduğunu altını çizmiştir.⁴²

2012 yılında Suudi Arabistan, nüfuzunun güçlü olduğu, kararların alınması ve uygulanmasında etkili olduğu KİK, İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) ve Arap Ligi gibi örgütleri kendi dış politika çizgisi etrafında daha aktif bir şekilde kullanmaya başlamıştır. Riyad yönetiminin bu ekseninde ilerleyen dış politika hamleleri ise bölgede yalnızlığa ittiği ve nüfuzunu azalttığı için Tahran yönetiminin tepkisine neden olmuştur. Özellikle Suriye'de devam eden iç savaşa ilişkin olarak, İİT'nin Suudi tezlerine paralel kararlar alması İran-Suudi ilişkilerinde gerginliği artırmıştır. Bu bağlamda, Suriye özelinde İran ve Suudi Arabistan'ı karşı karşıya getiren en önemli gelişme, Suudi Kralı Abdullah'ın inisiyatifiyle Ağustos ayında İİT liderlerinin olağanüstü gündemle toplanmasıdır. Suriye'de rejim ile muhalif grupların arasındaki savaşın derinleşmesi ve

giderek mezhep savaşına dönüşmesi üzerine Kral Abdullah, İİT üye devletlerin liderlerine 14-15 Ağustos'ta Mekke'de olağanüstü toplantı çağrısı yapmıştır.⁴³ Bu zirveden bir gün önce İİT Dışişleri Bakanları bir araya gelmiş ve liderler zirvesi hazırlık çalışmalarına başlamışlardır. Bakanlar toplantısında Suudi Arabistan'ın desteğiyle Suriye'nin İİT üyeliğinin askıya alınması gündeme getirilmiş ve tartışılmıştır.⁴⁴

Toplantıya katılan İran Dışişleri Bakanı Ali Ekber Velayeti, Suriye'nin İİT üyeliğinin askıya alınması fikrine karşı çıkarak, üyeliğinin askıya alınmasının gerçek manada sorunu çözmeyeceğini ve çatışmanın çözüme kavuşturulması için farklı yol, araç ve mekanizmaların bulunması gerektiğini ifade etmiştir.⁴⁵ Daha sonra 14-15 Ağustos'ta Mekke'de toplanan İİT liderleri, İran'ın açık muhalefetine rağmen rejimin kitlesel katliamlara neden olduğu gerekçesiyle Suriye'nin üyeliğini askıya almışlardır.⁴⁶ Aslında bu zirvede Suudi Kralı Abdullah İran'a büyük bir jest yapmış kendi koltuğunun hemen yanında İran Cumhurbaşkanı Ahmedinecad'a yer vermiştir.⁴⁷ Ne var ki Ahmedinecad, örgütün bu kararına karşı çıkmış ve Suudi Arabistan'ı muhalifleri desteklemekle suçlamıştır. Üye sayısının 2/3 çoğunluğu ile alınan karara karşı İran ile birlikte Irak ve Cezayir'de hayır oyu kullanmışlardır. Bunların yanında, toplantının açılış konuşmasını yapan Kral Abdullah, Irak'tan sonra Suriye'de de mezhepsel çatışmaların artması nedeniyle İslam'ın farklı mezhepleri arasındaki anlaşmazlıkları gidermeye dönük Riyad'da "İslam Mezhepleri Diyalog Merkezi" kurulması teklifinde bulunmuştur.⁴⁸

İran-Suudi ilişkileri bağlamında sorun teşkil eden bir diğer gelişme ise 24-25 Aralık 2012 tarihinde gerçekleştirilen KİK Yüksek Konseyi Zirve toplantısıyla birlikte ortaya çıkmıştır. Manama'da yapılan KİK zirvesinin en önemli gündemi İran olmuştur. İran'ın nükleer programı, Basra Körfezi'ndeki statüsü tartışmalı adalar üzerindeki tam egemenlik hakkı ve Bahreyn ve Suudi Arabistan'ın içişlerine karıştığı iddiaları bu zirvenin gündemini işgal eden başlıca başlıklar olarak ortaya çıkmışlardır.⁴⁹ Suudi Dışişleri Bakanı el-Faysal, İran'ın mevcut konjonktürü fırsat bilerek Körfez ülkelerinin içişlerine karıştığına değinerek, İran'ın bu politikalarına izin vermeyeceklerini ifade etmiştir.⁵⁰ Zirvede İran tehdidi üzerine odaklanan liderler, İran yönetiminden derhal ve sürekli bir şekilde içişlerine karışmaması hususunda talepte bulunmuşlar ve İran'ın bölgede tansiyonu artıran, güvenlik ve istikrarı zedeleyen politikalarını kınamışlardır.⁵¹ Zirvenin ardından yayınlanan sonuç bildirgesinde nükleer programı ve Körfez'deki statüsü tartışmalı adalar üzerindeki hak iddiaları nedeniyle İran'ın bölgesel barış ve istikrarı bozduğuna değinilmiş ve bu anlaşmazlık alanlarına ilişkin olarak çözüm önerileri sunulmuştur.⁵²

Suudi Arabistan-Mısır İlişkileri

Şubat 2011'de Mısır'da Mübarek'in devrilmesinden en fazla rahatsızlık duyan ülkelerin başında Suudi Arabistan gelmektedir. Suudi yönetimi, Mısır'daki rejim değişikliğine engel olmaya çalışmış ancak bunda başarılı olamamıştır.

Kahire-Riyad ilişkilerinin seyri Arap Baharıyla son derece önemli bir değişim geçirmiştir. Suudi Arabistan açısından Mısır devrimi değerlendirildiğinde her şeyden önce, Riyad'ın bölgedeki en sağlam Arap müttefiki Mübarek yıkılmıştır. 2003'te Irak'taki Baas rejiminin yıkılmasından sonra şekillenen bölgesel denklemde revizyonist, Şii ve Fars olan İran'ın artan bölgesel gücünü dengeleme hususunda Suudi Arabistan; statükocu, Sünni ve Arap olan Mısır ile ittifak yapmıştır. Arap Baharının meydana getirdiği değişim rüzgârı Mısır'ı da etkisi altına alınca, Arap dünyasının iki önemli ve güçlü devletinden oluşan Riyad-Kahire eksenini yıkmıştır. Bu durum Suudi rejiminin Arap Baharı sürecindeki kaygılarını mümkün olduğunca artırmıştır.

Suudi Arabistan'ı Mısır'la ilgili olarak derin şüphe ve korkulara iten ikinci değişken, Müslüman Kardeşler'in yönetime geçmesidir. Müslüman Kardeşler'in yönetime geçmesi ve bu yönetimin Suudi rejiminin temel iki dayanağı Suudi hanedanlığı ve Vahhabi ideolojisine karşı devrimci ve ideolojik bir meydan okuma içerisine girme ihtimali, Suudi yönetimin hayati bir tehlike algılamasına yol açmıştır. Hatta denilebilir ki, İran İslam Devrimi'nden sonra Suudi rejiminin ideolojik rekabet içerisine girdiği ikinci bir kırılma, Müslüman Kardeşler'in yönetime geçmesiyle olmuştur. Bunlara ek olarak, Mısır'ın devrim sonrasında bölgede aktif bir politika profili çizerek bölge sorunları üzerinde inisiyatif alması ve hatta İran ile yakınlaşma eğiliminin ortaya çıkması, Riyad yönetiminin yeni Mısır yönetimine ilişkin şüphelerini pekiştirmiştir. Bu çerçevede Suudi Arabistan-Mısır ilişkilerinin 2012 yılı gelişmeleri bu arka plan bağlamında değerlendirildiğinde daha anlamlı olacaktır. Bu dönemde Suudi Arabistan, hem devrim sonrası geçici askeri yönetime hem de Müslüman Kardeşlere yönelik politikalarında temkinli bir duruş sergilemiştir. İki ülke ilişkilerinde Mübarek dönemiyle mukayese edildiğinde istikrarsızlık ve güvensizliğin hakim olması Riyad'ı bu temkinli pozisyona itmştir.

2012 döneminde Riyad-Kahire arasında gerginliğe neden olan ilk gelişme, Suudi yönetiminin ülkede çalışan Mısır vatandaşlarına karşı olumsuz tavır almasıyla başlamıştır. Suudi Arabistan'da yaklaşık 2 milyon Mısır vatandaşı çalışmakta ve bunların Mısır ekonomisine katkıları azımsanmayacak düzeydedir.⁵³ Suudi güvenlik güçlerinin Mısır vatandaşlarına kötü muamelesi ve 17 Nisan'da insan hakları aktivisti ve hukukçu Mısır vatandaşı Ahmed el-Cezavi'nin uyuşturucu kaçakçılığı yaptığı gerekçesiyle Suudi Arabistan'da tutuklanması⁵⁴ Riyad-Kahire arasında diplomatik krize neden olmuştur. El-Cezavi'nin alıkonulması üzerine Suudi Arabistan'ın Kahire elçiliği önünde toplanan göstericiler, el-Cezavi'nin serbest bırakılması, Suudi elçisinin ülkeyi derhal terk etmesi yönünde sloganlar atmışlardır.⁵⁵ Gösteriler karşısında tedbirler alan Suudi yönetimi, 28 Nisan'da güvenlik gerekçesiyle Kahire büyükelçisini geri çağırması ve bir süreliğine elçiliğini kapatmıştır.⁵⁶ Diplomatik krizin aşılmasının ardından Mayıs ayının ilk haftasında Suudi Arabistan Kahire elçiliğini tekrar faaliyete sokmuş ve elçisini göndermiştir.⁵⁷

Diğer taraftan yeni yönetim ile bağları güçlendirmek ve devrim sonrası Mısır üzerinde nüfuz elde etmek amacıyla Suudi Arabistan, ekonomik gücü-

nü devreye sokmuştur. Mısır ekonomisinin girdiği darboğazı fırsata çevirmeyi düşünen Suudi Arabistan, Mayıs ayında kredi ve hibe şeklinde olmak üzere Mısır'a 4 milyar dolar yardım taahhüdünde bulunduğunu açıklamıştır.⁵⁸ Konuyla ilgili olarak açıklama yapan Suudi Ekonomi Bakanı İbrahim el-Asaf, iki ülke arasında meydana gelen diplomatik krize rağmen Mısır'a finansal desteklerini devam ettireceklerini açıklamıştır.⁵⁹ Ne var ki, Riyad yönetimi verdiği ekonomik yardım paketi sözünde aceleci davranmamış, yalnızca Mısır Merkez Bankası'na 1 milyar dolar hazine yardımı göndermiş, 500 milyon dolar ise kalkınma projelerine kredi yardımı yapmıştır.⁶⁰ Dolayısıyla 2012 yılı sonuna gelindiğinde Suudi Arabistan'ın taahhütte bulunduğu 4 milyar dolar yardım paketinden sadece 1,5 milyar dolarlık kısmı gerçekleşmiştir.

Suudi Arabistan'ı bu konuda tedirgin eden en önemli faktör 24 Haziran'da yapılan cumhurbaşkanlığı seçimini Müslüman Kardeşler'in adayı Muhammed Mursi'nin kazanarak derhal bölge sorunlarına eğilmesi ve İran ile yakınlaşmaya başlamasıdır. İslam Devrimi'nden bu yana kopuk olan Tahran-Kahire diplomatik ilişkileri, 2011'de yaşanan devrimin ardından her geçen gün gelişme göstermiş, iki ülke temsilcilerinden diplomatik ilişkilerin yeniden tesis edilmesiyle ilgili olarak pozitif açıklamalar gelmiştir. Ayrıca, Müslüman Kardeşler'in demokrasi söylemi etrafında şekillendireceği dış politika yönelimi ve muhtemel bir devrim ihracı politikası, Suudi Arabistan'ın Arap ve İslam dünyasındaki etkisini sınırlandıracaktır.⁶¹ Suudi Arabistan'daki muhalefet hareketi Sahva akımının Mısır'daki Müslüman Kardeşler'in bir kolu olduğu⁶² ve Körfez ülkelerinde Müslüman Kardeşler'in güçlü bir örgütlenmesi dikkate alındığında, Riyad yönetiminin ciddi endişeler taşıması anlamlı gelmektedir.

Suudi Arabistan'ın yeni Mısır yönetimine yönelik kaygı ve tehdit algılamalarının farkında olan ve Mısır'ın ekonomik bataklıktan çıkarılmasında Suudi yardımlarına ve yatırımlarına ihtiyaç duyan Cumhurbaşkanı Mursi, göreve geldikten sonra ilk yurtdışı ziyaretini Suudi Arabistan'a gerçekleştirerek Kahire-Riyad ilişkilerini yumuşatmaya çalışmıştır. 11 Temmuz'da Suudi Arabistan'a resmi bir ziyaret gerçekleştiren Mursi,⁶³ bölgenin güvenlik ve istikrarı, bölgesel sorunların çözümüne ilişkin temaslarda bulunmuştur.⁶⁴ Mursi'nin bu önemli ziyareti yeni Mısır yönetiminin Suudi Arabistan'la ilişkilerinin istikrarına verdiği önemi göstermektedir. Cidde havaalanına inen Mursi, Veliht Prens Salman bin Abdülaziz tarafından karşılanmıştır.⁶⁵ Mursi, ilk resmi yurtdışı ziyareti olarak neden Suudi Arabistan'ı seçtiğini, iki ülkenin derin kökleri bulunan tarihi ilişkilere sahip oluşuna dayandırmıştır.⁶⁶ Kral Abdullah ve Veliht Prens Salman ile görüşmeler yapan Mursi, görüşmelerin bölgesel istikrar üzerine odaklandığı açıklayarak, bölgenin istikrarının Mısır ve Körfez'in istikrarına bağlı olduğuna vurgu yapmıştır.⁶⁷ Ayrıca, Suudi yönetiminin Arap Baharına ilişkin kaygılarının farkında olan Mursi, Mısır devrimini bölgeye ihraç etmeyeceklerini ve bölge devletlerinin içişlerine müdahale etmeyeceklerinin taahhüdünde bulunmuştur.⁶⁸ Diplomatik temalarını tamamladıktan sonra Cidde'de ziyareti değerlendiren Mursi, görüşmelerin Mısır ve Suudi Arabistan açısından "verimli ve yapıcı" geçtiğini dile

getirmiştir.⁶⁹ Suudi Arabistan ile ilişkileri rayına oturtmaya gayret gösteren Mursi, öte yandan Bağlantısızlar Hareketi Tahran Zirvesi münasebetiyle 30 Ağustos'ta İran'a gitmiş⁷⁰ ve Suudi Arabistan'ın tepkisini çekmiştir. Mursi'nin bu ziyareti İslam Devrimi'nden sonra Mısır'dan İran'a yapılan en üst düzeyli ziyaret olmuştur.

Ne var ki, Mübarek sonrası Mısır yönetiminin bölge sorunları üzerinde inisiyatifler başlatması ve en önemlisi Suudi Arabistan'ın İran'ı tecrit etmeye çalışırken bölgenin sorunlarının çözüme kavuşturulmasında Mısır yönetiminin İran'ı da önemli bir aktör olarak dahil etmesi, Riyad yönetimin Kahire'ye yönelik tehdit algılamalarını ve endişelerini devam ettirmiştir. Bu alanda en somut gelişme, Suudi Arabistan'ın inisiyatifiyle 14-15 Ağustosta gerçekleştirilen İİT liderler zirvesine katılmak üzere Suudi Arabistan'a giden Mursi'nin Suriye krizinin çözülmesine yönelik İran, Türkiye, Suudi Arabistan ve Mısır'dan müteşekkil bir "temas grubu" kurulması önerisinde bulunması olmuştur.⁷¹ Bu çerçevede Mısır'ın himayesinde 16 Eylül'de Kahire'de toplanan bu ülkelerin Dışişleri Bakanları, Suriye krizini tartışmışlardır.⁷² Söz konusu toplantıya Türkiye, İran ve Mısır Dışişleri Bakanları düzeyinde katılırken, Suudi Arabistan Dışişleri Bakanı Yardımcısı düzeyinde katılarak, İran'ın da dahil edildiği "temas grubu"na mesafeli durduğunu göstermiştir. Toplantının akabinde açıklama yapan Mısır Dışişleri Bakanı, Suudi Arabistan'ın olumlu bir sonuç alınamayacağı gerekçesiyle olumsuz yaklaştığını ifade etmiştir.⁷³

Suudi Arabistan-Türkiye İlişkileri

Son on yılda ekonomik, siyasi ve askeri anlamda önemli bir ivme kazanan Suudi Arabistan-Türkiye ilişkileri, Arap Baharıyla birlikte bölgesel düzeyde stratejik işbirliği seviyesine yükselme eğilimi göstermiştir. Arap devrimleri, bölgenin iki istikrarlı ve önemli aktörü Türkiye ve Suudi Arabistan'ın daha fazla işbirliği içerisine girecekleri zemini hazırlamıştır.⁷⁴ İki ülke arasındaki ilişkilerin bu düzeyde gelişen çok boyutlu işbirliğine doğru ilerlemesinde etkili olan Arap Baharının Ortadoğu'da yol açtığı istikrarsızlık ve güvensizlik atmosferidir. Bu konjonktür içerisinde, bölgedeki ittifak ilişkileri bozulmuş ve bölgesel dengeler yeniden oluşma sürecine girmiştir. İşte böyle bir ortamda askeri, ekonomik, nüfus ve tarihi-kültürel özellikleriyle Türkiye, Suudi Arabistan açısından stratejik ortak olarak görülmeye başlanmıştır. Türkiye'nin Suriye krizi konusunda Suudi Arabistan tezlerine yakın durması Ankara-Riyad yakınlaşmasını tahkim etmiştir.

2003'te ABD'nin işgaliyle Irak'ta Saddam Hüseyin'in yıkılmasından sonra Şiiilerin iktidarıyla birlikte Bağdat'ın Tahran eksenine kayması ve 2011 devrimiyle Mübarek'in yıkılmasıyla birlikte Kahire'nin Tahran ile yakınlaşmaya başlaması Ortadoğu'da İran ile çok boyutlu rekabet içerisinde bulunan Suudi Arabistan'ı bölgede İran'ı dengeleyebilecek güçlü bir Arap müttefikten mahrum bırakmıştır. Dolayısıyla İran'ın bölgede artan nüfuzu ve tehditleri karşısında kendini yalnız hisseden Riyad, Ankara ile yakınlaşarak çeşitli dü-

zeylerde işbirliği olanaklarını artırmıştır. Bu yeni dönemde Suudi yönetimi, Ortadoğu'da İran'ın etkisini kırarak güçlü bir devlet olarak Türkiye'yi görmeye başlamıştır. Türkiye'nin Sünni olması onu, Suudi Arabistan açısından Şii İran karşısında doğal bir müttefik haline getirmiştir. İki ülke yakınlaşması bağlamında başka bir etkili faktör olarak, ABD'nin Irak'ta Şiiilerin yönetime geçmesinin önünü açması ve yakın bir müttefiki olarak Mübarek'in devrilmesine engel ol(a)maması, benzer bir durumda Suudi rejiminin de aynı muameleye maruz kalacağı gerçeği Riyad'ı bölgede müttefik arayışına yöneltmiştir.

Stratejik, bölgesel ve ekonomik çıkarlar iki ülke arasındaki işbirliğinin devam etmesini gerektirmektedir. Bu çerçevede, Ankara-Riyad ilişkileri bağlamında 2012 gelişmelerine baktığımızda ikili ilişkilerin geliştirilmesi ile bölgesel sorunların ele alınması ve işbirliğinin derinleştirilmesi hususunda iki ülke arasındaki diplomatik trafiğin devam ettiğini söyleyebiliriz. 2012 yılında özellikle ekonomik ilişkilerin geliştirilmesine öncelik verilmiştir. Örneğin, ülkenin 8 ayrı noktasına uçuş gerçekleştiren ve en fazla hac ve umre yolcusu taşıyan THY, Suudi Arabistan sivil havacılık pazarındaki en önemli aktörlerden biri haline gelmiştir. Türk müteahhitlik firmalarının Kasım ayı sonu itibarıyla Suudi Arabistan'da üstlendikleri projelerin toplam değeri 11,6 milyar dolara ulaşmıştır.

İki ülke arasında meydana gelen ilk önemli gelişme 13 Nisan'da Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın bölgesel sorunları ve ikili ilişkileri görüşmek üzere Suudi Arabistan'a yaptığı resmi ziyaretidir.⁷⁵ Suudi Arabistan'da Kral Abdullah-Erdoğan görüşmesinde başta Suriye olmak üzere İran'ın nükleer programı ve ekonomik ilişkileri değerlendirilmiştir.⁷⁶ Cuma namazını birlikte kıldıktan sonra görüşme yapan Erdoğan ve Abdullah, Suriye'de demokratik değişimin mümkün olduğunca halkın talepleri göz önüne alınarak gerçekleşmesi gerektiğini ifade etmişler ve Suriye'nin toprak bütünlüğünün korunması noktasında mutabakat içerisinde olduklarını açıklamışlardır.⁷⁷

2012 yılında Türkiye'den Suudi Arabistan'a yapılan en yüksek düzeyli ziyaret 14-15 Ağustos'ta Mekke'de gerçekleştirilen olağanüstü İİT zirvesi münasebetiyle Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün zirveye katılımıyla olmuştur. Başta Suriye olmak üzere, İslam dünyasındaki sorunları görüşmek amacıyla Suudi Arabistan'ın davetiyle gerçekleştirilen 4. olağanüstü İİT liderler zirvesinde bir konuşma yapan Gül, İslam ülkelerinin mezhep çatışmasının içerisine düşmesi konusuna değinerek, bu savaşın İslam dünyasını "ortaçağ karanlığı"na sürüklediği uyarısında bulunmuştur.⁷⁸ Ayrıca Gül, Suriye'de geçiş sürecinin daha fazla gecikmeden başlaması gerektiğini ifade etmiş ve Esad rejiminin ağır silahlarla sivil halk üzerinde katliam yaptığı gerekçesiyle İİT içerisinde Suriye'nin üyeliğinin askıya alınmasının gerektiğini vurgulamıştır.⁷⁹ Suudi Arabistan'ın bu zirveyle temel hedefinin Suriye'nin üyeliğinin askıya alınması olduğu düşünüldüğünde, Ankara'nın Suriye konusunda Riyad'ın politikalarına paralel hareket ettiği görülmektedir. Nitekim yukarıda da değinildiği gibi Türkiye'nin de desteğiyle bu zirvede Suriye'nin üyeliği askıya alınmıştır. Burada önemli bir nokta, Suriye krizine ilişkin olarak İran'ın

politikaları ve tezleri karşısında Türkiye'nin desteğini alması Suudi yönetiminin elini güçlendirmiştir.

Mevcut dönem itibariyle Türkiye ve Suudi Arabistan'ın stratejik işbirliğine doğru yol aldığıın en somut göstergesi 2012 yılında yaşanmıştır. Türkiye Genelkurmay Başkanı Orgeneral Necdet Özel, iki ülke arasındaki askeri işbirliğinin güçlendirilmesi amacıyla 19 Kasım'da üç günlük remi bir ziyaret için Suudi Arabistan'a gitmiştir.⁸⁰ Orgeneral Özel'in bu ziyareti 20 yıl aradan sonra askeri düzeyde en yüksek dereceli ziyaret olmuştur. Türkiye'den Suudi Arabistan'a bu anlamda yapılan son ziyaret 1992'de Orgeneral Doğan Güreş'in ziyaretiydi. Havaalanında Suudi Genelkurmay Başkanı Hüseyin bin Abdullah el-Kabil tarafından karşılanan Özel, mevkidaşı Hüseyin bin Abdullah ve Veliht Prens Salman bin Abdülaziz'le birer görüşme gerçekleştirmiştir. Görüşmeler esnasında başta askeri işbirliği olmak üzere iki ülke ilişkileri değerlendirilmiştir.⁸¹ Mayıs ayında Türkiye ve Suudi Arabistan arasında imzalanan "askeri eğitim işbirliği anlaşması"⁸² çerçevesinde oluşturulan "ortak komite" toplantısının ilki Özel'in temaslarıyla Suudi Arabistan'da gerçekleştirilmiştir.⁸³ Ziyaret esnasında iki ülke ilişkilerine katkıları nedeniyle Veliht Prens Salman tarafından Özel'e Kral Abdullah Madalyası verilmiştir.

Sonuç

Suudi Arabistan 2012 yılında iç ve dış politikada Arap isyanlarıyla birlikte ortaya çıkan sorunlarla uğraşmak zorunda kalmıştır. Bölgede yaşanan değişim dalgasından en az hasarla çıkmak amacıyla da Suudi Yönetimi iç ve dış siyasette küçük de olsa yeniden yapılanma sinyalleri vermiştir. İç ve dış ortamdan gelen taleplere daha fazla kayıtsız kalamayacağını bilen Suudi Rejimi, değişimin uzun süreli ve istikrarı bozmayacak şekilde olmasını istemektedir.

İç siyasette özellikle İran'ın muhtemel etkisini dikkate alarak Şii'lerden gelen taleplere kayıtsız kalmırken, kadınların talepleri kısmen karşılanmaya çalışılmıştır. Velihtların beklenmeyen ölümleri, daha önceki yıllarda tartışılan veliahtlık ve krallık sırası konularının yeniden tartışılmasını beraberinde getirmiştir. Dış politikada ise Arap Baharının meydana getirdiği isyan dalgasının ülkeden ülkeye yayılması üzerine Suudi rejimi ayakta kalma/varlığını sürdürme siyaseti takip ederken, öte yandan Suriye'de Baas rejiminin devrilmesi için isyancılara destek vermeye devam etmiştir. 2012 yılında Türkiye ile Suudi Arabistan ilişkileri, Suriye muhalefetine destek verme ve İran'ın bölgesel etkisinin yayılmasına engel olma gibi bölgesel gelişmelerin gerektirmesiyle olumlu bir havada geçmiştir. Türk ekonomisinin devam eden büyümesi de ekonomik ilişkilerin gelişmesine katkı sağlamıştır.

Kronoloji

- **2 Ocak:** Suudi Arabistan İçişleri Bakanlığı, Doğu Vilayetinde meydana gelen rejim karşıtı ayaklanmalardan sorumlu tuttuğu 23 kişilik bir Şii aranlar listesi oluşturdu.
- **4 Mart:** KİK bünyesinde oluşturulan Geçici Konsey, Körfez Birliği'ne ilişkin ilk değerlendirme raporunu KİK Bakanlar Konseyi'ne sundu.
- **18 Nisan:** Suudi Arabistan, Mısır ile yaşadığı diplomatik kriz sonucunda Kahire büyükelçisini geri çağırdı ve elçiliğini bir süreliğine kapattı.
- **14 Mayıs:** KİK Yüksek Konseyi İstişare Toplantısında Ebu Musa adası konusunda İran ile anlaşmazlığında BAE'ye tam destek kararı alındı.
- **14 Mayıs:** Muhtemel bir Suudi Arabistan-Bahreyn birleşmesine yönelik İran meclisinden 190 vekilin imzasını taşıyan bir bildiri yayınlanarak Riyad yönetimi kınandı.
- **18 Mayıs:** Bahreynli Şiiler Suudi Arabistan-Bahreyn birleşmesine karşı gösteriler düzenlediler.
- **21 Mayıs:** Suudi Arabistan, hazine yardımı ve kredi olmak üzere Mısır'a 4 milyar dolarlık yardım paketini açıkladı.
- **14 Haziran:** 600'ün üzerinde Suudi kadın ülkedeki kadınlara yönelik otomobil kullanma yasağının kaldırılması amacıyla Kral Abdullah'a dilekçe yazdılar.
- **16 Haziran:** Suudi Veliht Prens Naif bin Abdülaziz el-Suud öldü.
- **18 Haziran:** Kral Abdullah, Selman bin Abdülaziz'i Veliht olarak atadı.
- **9 Temmuz:** Suudi Arabistan'ın Doğu Vilayeti'nde yaşayan Şii din adamı Şeyh Nimr el-Nimr Katif'te Suudi güvenlik güçleri tarafından yakalandı.
- **11 Temmuz:** Mısır Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi ilk dış ziyaretini Suudi Arabistan'a gerçekleştirdi.
- **15 Ağustos:** Mekke'de gerçekleştirilen İslam İşbirliği Teşkilatı(İİT) olağanüstü toplantısında Suriye'nin üyeliği askıya alındı.
- **15 Ağustos:** Olağanüstü İİT zirvesinde Suriye krizini çözüme kavuşturmak amacıyla Suudi Arabistan, Mısır, Türkiye ve İran'dan müteşekkil dörtlü "temas grubu" kuruldu.
- **15 Kasım:** Riyad'da gerçekleştirilen KİK Bakanlar Konseyi toplantısında "Suriye Devrimci ve Muhalif Güçleri Ulusal Koalisyonu" Suriye halkının meşru temsilcisi olarak tanındı.
- **19 Kasım:** Türkiye Genelkurmay Başkanı Orgeneral Necdet Özel, 20 yıl aradan sonra Türkiye'den Suudi Arabistan'a bu düzeyde yapılan ilk resmi ziyareti gerçekleştirdi.

Notlar

- 1 Muhittin Ataman ve Gülşah Neslihan Demir, "Suudi Arabistan 2011," iç. *Ortadoğu Yıllığı 2011*, İstanbul: Açılım Kitap, 2012, ss. 183-212.
- 2 William Bauer, "Suudi Arabistan'ın en aykırı sesi," *Timeturk*, 12 Şubat 2013.
- 3 Angus McDowall, "Saudi Arabia seeks arrest of 23 Shi'ites for unrest", *Reuters*, 2 Ocak 2012.
- 4 "Saudi Arabia police arrests wanted Shiite activists", *Ahram Online*, 3 Eylül 2012.
- 5 "Saudi protest crackdown leaves two dead", *Al Jazeera*, 9 Temmuz 2012.
- 6 "Deaths in clash after Saudi Rights Protest," *Al Jazeera*. 4 August 2012; "Saudi regime forces kill three demonstrators in eastern province," *Press TV*, 9 July 2012.
- 7 "Vomen petition Saudi King for right drive", *Gulf News*, 14 Haziran 2012.
- 8 Nebahat Tanrıverdi O Yaşar, "Suudi Arabistan'da Kadın Hakları," *Ortadoğu Analiz*, Şubat 2013, c. 5, n. 50, ss. 70-78.
- 9 Yaşar, "Suudi Arabistan'da Kadın Hakları,"
- 10 Mehran Kamrava, "The Arap Spring and the Saudi-led Counterrevolution," *Orbis*, c. 56, n. 1, Kış, 2012, ss. 96-104, s. 98.
- 11 "Saudi Arabia calls for gulf union," *Gulf News*, 20 Aralık 2011.
- 12 "Gulf union plan welcomed," *Gulf News*, 21 Aralık 2011.
- 13 "GCC integration must to confront challenges, Saudi minister says", *Gulf News*, 28 Nisan 2012.
- 14 "Saudi Arabia renews call for greater GCC integration", *Gulf News*, 29 Nisan 2012.
- 15 "'GCC integration must to confront challenges' Saudi minister says", *Gulf News*, 28 Nisan 2012.
- 16 "GCC ministers to discuss key regional issues", *Arab News*, 2 Mart 2012.
- 17 "Prenc Saud Al- Faisal: GCC ministerial meeting fruitful", *Al Riyadh*, 6 Mart 2012.
- 18 "Gulf union will not affect member countries' sovereignty, Saudi minister says", *Gulf News*, 5 Mart 2012.
- 19 "Sovereignty a non-issue in planned GCC union", *Gulf News*, 6 Mart 2012.
- 20 "Saudi soldiers sent into Bahrain", *Al Jazeera*, 15 Mart 2011.
- 21 Marwan Kalaban, "Challenging Iran's regional influence", *Gulf News*, 18 Mayıs 2012.
- 22 "Gulf unity plan on hold amid Iranian warning", *The Guardian*, 14 Mayıs 2012.
- 23 "Gulf union summit to be held before December: Media advisor", *Gulf News*, 16 Mayıs 2012.
- 24 Yasser Seddiq, "Saudi-Bahraini Gulf union opposed by Iran, GCC States", *Ahram Online*, 31 Mayıs 2012.
- 25 "No decision on Saudi-Bahrain union", *Tehran Times*, 16 Mayıs 2012.
- 26 "Gulf union summit to be held before December: Media advisor", *Gulf News*, 16 Mayıs 2012.
- 27 "GCC union needs political will," *Gulf News*, 17 Mayıs 2012.
- 28 "Upcoming GCC talks to focus on bolstering unity", *Gulf News*, 5 Ağustos 2012.
- 29 "GCC summit will not announce Gulf union", *Gulf News*, 8 Aralık 2012
- 30 "GCC summit in Bahrain to focus on Syria, economic unity", *Gulf News*, 24 Aralık 2012.

- 31 "GCC recognises new Syria opposition bloc", *Al Jazeera*, 12 Kasım 2012.
- 32 Eyüp Ersoy, "Saudi Arabia and Iran in the New Middle East," *Ortadoğu Analiz*, Mart 2013, c. 5, n. 51, ss. 47-54.
- 33 "New message to Iran likely at GCC summit", *Gulf News*, 14 Mayıs 2012.
- 34 "Iran condemns plan for tighter Gulf union", *Financial Times*, 15 Mayıs 2012.
- 35 "Gulf unity plan on hold amid Iranian warning", *The Guardian*, 14 Mayıs 2012.
- 36 "Enthusiasm for Gulf union remains strong", *Gulf News*, 15 Mayıs 2012.
- 37 "Bahreyn'de Suudi Arabistan'la birleşme protestosu", *Euronews*, 18 Mayıs 2012.
- 38 Eric Hooglund, "Iran and Persian Gulf", *Twenty Years of Islamic Revolution*, iç. Eric Hooglund (Ed.), New York: Syracuse University Press, 2002, s. 168.
- 39 "GCC discuss Ahmedinejad's Abu Musa visit", *Arab News*, 16 Nisan 2012.
- 40 "Turkey concerned over tension in the Gulf", *Today's Zaman*, 06 Mayıs 2012.
- 41 "Security pact endorsed", *Gulf News*, 15 Mayıs 2012.
- 42 "Saudi Arabia warns Iran over UAE island, Bahrain", *Gulf News*, 29 Mayıs 2012.
- 43 "Support grows for King's OIC summit", *Arab News*, 23 Temmuz 2012.
- 44 "OIC leaders mull expelling Syria", *Gulf News*, 14 Ağustos 2012.
- 45 "Saudi King Abdullah tells OIC summit bloody violence due to Muslim division", *Al Arabia*, 14 Ağustos 2012.
- 46 "Organization of Islamic Cooperation suspends Syria", *Today's Zaman*, 16 Ağustos 2012.
- 47 "Shifting regional alignments," *Gulf News*, 1 Eylül 2012.
- 48 "OIC suspends Syrian membership: statement", *Gulf News*, 16 Ağustos 2012.
- 49 "GCC summit rejects Iran's interference in Arab Gulf states' internal affairs", *Khaleej Times*, 25 Aralık 2012.
- 50 "GCC summit to focus on Iran", *Asharq Al-Awsat*, 24 Aralık 2012.
- 51 GCC summit rejects Iran's interference in Arab Gulf states' internal affairs", *Khaleej Times*, 25 Aralık 2012.
- 52 "Gulf Cooperation Council Joint Statement at 33rd Summit in Bahrain, December 2012", *Council on Foreign Relations*, 25 Aralık 2012.
- 53 "Saudi Arabia says recalls its ambassador from Egypt", *Gulf News*, 28 Nisan 2012.
- 54 Joseph Kechichian, "Saudi King determined to move ahead", *Gulf News*, 3 Mayıs 2012.
- 55 "Saudi recalls ambassador from Egypt, close embassy in response to protests", *Ahram Online*, 28 Nisan 2012.
- 56 "Saudi Arabia recalls ambassador to Egypt, closes embassy in Cairo", *Al Arabia News*, 28 Nisan 2012.
- 57 "Saudi Ambassador return to Egypt", *Al Jazeera*, 4 Mayıs 2012.
- 58 "Saudi Arabia pledges 4 billion aid to Egypt", *Ahram Online*, 21 Mayıs 2012.
- 59 "Saudi Arabia promises to keep help in Egypt", *Gulf News*, 7 Mayıs 2012.
- 60 "Riyadh pledges aid of 17.9 billion dollars", *Gulf News*, 20 Eylül 2012.
- 61 Burhanettin Duran ve Nuh Yılmaz, "Ortadoğu'da Modellerin Rekabeti: Arap Baharı'ndan Sonra Yeni Güç Dengeleri", *Türk Dış Politikası Yıllığı 2011*, iç. Burhanettin Duran, Kemal İnat ve Ali Resul Usul (Ed.), Ankara: SETA Yayınları, 2012, ss. 15-86 (46).

- 62 Tobi Craig Jones, "Religious Revivalism and its Challenge to the Saudi Arabia," *Religion and Politics in Saudi Arabia: Wahhabism and the State*, iç. Mohammed Ayooob ve Hassan Kösebalaban (Ed.), Lynne Rienner Publisher, 2009, ss. 109-122 (112).
- 63 "Mursi visits Saudi Arabia on first foreign trip", *Gulf News*, 12 Temmuz 2012.
- 64 "Egypt's Mursi visits Saudi Arabia to mend ties," *The Daily Star*, 12 Temmuz 2012.
- 65 "Egyptian president's visit to Saudi Arabia to return balance for region: Analysts," *Al Arabia*, 14 Temmuz 2012.
- 66 "Mursi hold 'fruitful' talks with Saudi King", *Gulf News*, 12 Temmuz 2012.
- 67 "Egypt Morsi visits Saudi for security talks," *Al Jazeera*, 12 Temmuz 2012.
- 68 "Mursi visits Saudi Arabia on first foreign trip", *Gulf News*, 12 Temmuz 2012.
- 69 "Egypt Morsi visits Saudi for security talks," *Al Jazeera*, 12 Temmuz 2012.
- 70 "Egypt president to visit Iran," *Gulf News*, 19 Ağustos 2012.
- 71 "Egypt's Morsi calls for Muslim alliance to solve Syria crisis at OIC summit", *Ahram Online*, 15 Ağustos 2012.
- 72 "Syria 'contact group' to meet in Cairo: Iran", *The Daily Star*, 17 Eylül 2012.
- 73 "Syria 'contact group' to hold first high-level meeting in Cairo", *Al Arabia*, 17 Eylül 2012.
- 74 Muhittin Ataman, "Turkish-Saudi Arabian Relations During the Arap Uprising: Towards a Strategic Partnership?", *Insight Turkey*, c. 14, n. 4, 2012, ss. 121-136 (121).
- 75 "Erdoğan, Suudi Arabistan'a gitti", *Dünya Bülteni*, 12 Nisan 2012.
- 76 "Erdogan meets Saudi King on Syria crisis", *Today's Zaman*, 13 Nisan 2012.
- 77 "Erdogan met with Saudi Arabia's King Abdullah", *TRT English*, 14 Nisan 2012.
- 78 "At OIC summit, Turkey warns against sectarian conflict in Middle East", *Today's Zaman*, 15 Ağustos 2012.
- 79 "Gul addresses 4th OIC extraordinary summit in Mecca," www.tccb.gov.tr/.../gul-addresses, 15 Ağustos 2012.
- 80 "Genelkurmay Başkanı Özel Suudi Arabistan'da", *Zaman*, 19 Kasım 2012.
- 81 "Crown prince receives two messages from Turkish president", *Arab News*, 20 Kasım 2012.
- 82 "Turkey, Saudi Arabia sign military education agreement", *Today's Zaman*, 01 Haziran 2012.
- 83 "Org. Özel Suudi Arabistan'da," *Hürriyet*, 19 Kasım 2012, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/21961258.asp>; "Top commander in Saudi Arabia for first visit in 20 years", *Today's Zaman*, 19 Kasım 2012.